

**Олександр Кравчук,
Артем Михайлов**
(Вінниця)

Ю. І. ПОП ЯК ДОСЛІДНИК ПРОБЛЕМ ІСТОРІЇ ЧЕСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті розглянуто праці Ю.І. Попа, в яких проаналізовано розвиток чеського робітничого руху, чеської соціал-демократичної партії на тлі політичних процесів у Австро-Угорщині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., а також з проблем чеської політичної програми 1914-1918 рр., чеської історіографії ідеї слов'янської єдності.

Ключові слова: українська богемістика, Ю.І. Поп, робітничий рух в Австро-Угорщині, чеська соціал-демократія, національне питання.

Серед завдань сучасної вітчизняної історичної науки важливе місце посідає дослідження розвитку її різних галузей в Україні, зокрема, богемістичних студій. Значний внесок в її розвиток здійснив доктор історичних наук, професор Юрій Іванович Поп. Один із небагатьох українських фахівців зі всесвітньої історії, він насамперед відомий як автор підручника «Нова історія країн Азії і Африки (ХVІ – поч. ХХ ст.) (2012 р.)¹. Проте вивчення історії чеських земель започаткувало його шлях в науку і належить до його наукових інтересів. Доробок науковця у дослідження цієї тематики частково висвітлено у працях С. Калитка і О. Кравчука², О. Неприцького³, І. Попа⁴, О. Рабенчука⁵. Також відомості про богемістичну спадщину дослідника містяться у бібліографічних покажчиках Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського за 1991-2011 рр.⁶.

У богемістиці коло наукових інтересів Ю. Попа охоплює проблеми розвитку робітничого і соціалістичного рухів в чеських землях наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст., національні взаємини у Першій Чехословацькій республіці, чесько-українські та чесько-російські зв'язки.

Мета статті – висвітлити доробок Ю. Попа з історії чеських земель початку ХХ ст.

Історик і педагог Юрій Іванович Поп народився 5 березня 1936 р. у с. Страбичово Мукачевського округу Чехословацької республіки (нині – Мукачівський район Закарпатської області). Інтерес до історії у Юрія Івановича сформувався ще в юнацькі роки⁷. Вищу освіту отримав на історичному факультеті Ужгородського державного університету (1959-1964). Викладав у середніх школах (1964-1970), працював журналістом на Одещині (1967-1969). У 1970-1973 рр. – аспірант кафедри нової і новітньої історії Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Кандидатську дисертацію захистив в 1976 р. (Ужгородський державний університет), докторську – в 1997 р. (Чернівецький державний університет ім. Ю. Федьковича)⁸. Із 19 листопада 1973 р. до 26 квітня 2015 р.

працював у Вінницькому державному педагогічному університеті ім. М. Коцюбинського старшим викладачем (1973-1980), доцентом (1980-2000), професором кафедри всесвітньої історії (2000-2015). У 2001-2011 рр. – завідувач кафедри всесвітньої історії.

Дослідження історії Чехії Ю. Поп розпочав у аспірантурі під керівництвом доктора історичних наук, професора К. Петряєва, працюючи над підготовкою кандидатської дисертації на тему «Австрійська соціал-демократія і чеське питання в кінці XIX – на початку XX ст.».

Після захисту кандидатської дисертації Ю. Поп продовжував студіювати розвиток соціалістичного руху та інші проблеми історії Чехії. Побачили світ праці про діяльність чеського радикального демократа Й. Фріча⁹, чеський буржуазно-ліберальний рух наприкінці XIX – на початку XX ст.¹⁰, дослідження науковцями Чехо-Словаччини Жовтневої революції 1917 р. в Росії¹¹, поширення марксизму в чеському робітничому русі¹².

Підсумок комплексного аналізу історії чеського робітничого руху наприкінці XIX – на початку XX ст. Ю. Поп у 1996 р. виклав у трьох монографіях: «Чеський робітничий і соціалістичний рух в 90-х роках XIX століття», «Чеський робітничий рух на початку XX століття (1900-1914 роки)», «Ідейний розвиток чеського робітничого руху в роки першої світової війни»¹³. Перша з них присвячена ідейній полеміці у чеському робітничому і соціалістичному русі з питань стратегії і тактики у національно-визвольній боротьбі в Габсбурзькій монархії у 90-х рр. XIX ст. Висвітлено боротьбу за широкі демократичні права і, насамперед, за загальне виборче право – одне з головних завдань чеських соціал-демократів в монархії Габсбургів. Незважаючи на обмежений результат цієї боротьби, зауважує Ю. Поп, вона «поставила партію в центр боротьби за політичні права і перетворила її в реальний фактор внутріполітичного життя монархії Габсбургів», надала можливість соціал-демократам вперше взяти участь у виборах до парламенту Ціслейтанії у 1897 р.¹⁴.

У другій монографії розкрито піднесення робітничого руху в чеських землях на початку XX ст. у взаємозв'язку та взаємовпливах внутрішніх і зовнішніх чинників, ідейний розвиток чеського робітничого руху в 1900-1914 рр., ставлення Чехослов'янської соціал-демократичної робітничої партії до національних проблем у Австро-Угорщині. Загалом, стверджував Ю. Поп, керівництво «соціал-демократичної партії, як і інших робітничих партій ... кінцеву мету – соціалізм – залишило на далеке майбутнє і фактично перетворилося у партію реформ, які стояли на ґрунті капіталістичного суспільства»¹⁵.

Висвітлюючи диференціацію сил у чеському політичному таборі, автор зупинився на характеристиці Чеської національно-соціалістичної партії, яку очолював В. Клофач. Вчений відзначив, що ця партія «відкидала революційні методи боротьби, виступала за класовий мир, ставила на перше місце національні вимоги». Її соціалізм був швидше етичним ідеалом, «а це означало, що питання переходу до соціалістичного суспільства це в першу чергу питання виховання і перевиховання людей»¹⁶.

Докладно проаналізовано ідею «кооперативного соціалізму» Ф. Модрачека, погляди Б. Шмерала щодо австромарксистської

програми культурно-національної автономії, поділ профспілок за національною ознакою у загальноавстрійській соціал-демократії у 1910 р.¹⁷.

Ю. Поп показав суперництво у боротьбі за вплив на робітників чеських соціал-демократів та Чеської народної партії (реалістів). Лідера реалістів Т.Г. Масарика охарактеризовано як критика марксизму, прихильника реформістської моделі суспільного розвитку: «Соціальну перебудову Масарик зв'язував з технологічним, політичним і загальним прогресом». Дослідник зауважив, що політична програма Масарика ґрунтувалася на поєднанні природних та історичних прав чеської нації, він виступав за демократизацію всіх сфер життя чеської нації, федералізацію Австрії, розв'язання соціального питання¹⁸.

У третій монографії проаналізовано ставлення чеських соціал-демократів до Першої світової війни. Її початок ознаменувався лояльними заявами, але перехід до позиційної війни спричинив перегляд чеськими соціал-демократами своїх поміркованих позицій і призвів до заяви «про необхідність відновлення державності своїх народів» [Австро-Угорщини – авт.]¹⁹. У праці також розкрито радикалізацію чеської політики у 1917-1918 рр., розпад Австро-Угорщини і виникнення Чехословацької республіки. Під впливом ідей Т.Г. Масарика Чехослов'янська соціал-демократична робітничача партія розробила теорію демократичного і гуманного соціалізму, який враховував національні особливості країни²⁰. Виникнення незалежної ЧСР у 1918 р. Ю. Поп оцінив як тріумфальну перемогу «концепції Масарика і Антанти для вирішення чеського питання» і лідери всіх партій, у тому числі соціал-демократи, «визнали примат ідей чеської політичної еміграції»²¹. Таким чином, науковець розкрив роль Т.Г. Масарика у консолідації чеського політикуму наприкінці Першої світової війни.

У зазначених монографіях викладено зміст докторської дисертації Ю. Попа «Ідейний розвиток чеського робітничого руху в кінці XIX – на початку XX ст. (1890-1918)»²².

Також Ю. Поп проаналізував чеську, німецьку та австрійську історіографію ідейних процесів у чеському робітничому русі наприкінці XIX – на початку XX ст. «в тісному взаємозв'язку з розвитком робітничого руху в Австро-Угорщині, з діяльністю його лідерів у Другому Інтернаціоналі, на фоні активізації пролетарських виступів, широкого розмаху національно-визвольної боротьби в кінці XIX – на початку XX ст. в монархії Габсбургів»²³.

Ю. Поп докладно висвітлив перетворення австрійської соціал-демократичної партії «у вільну федерацію національних соціал-демократичних партій, зв'язаних програмою і організаційною надбудовою як координаційним центром». Автор відзначив, що «чеські соціал-демократи вимагали федералізації партії, щоб в робітничому русі захищати чеські національні інтереси. Німецькі соціал-демократи підкреслювали, що соціал-демократія в Австрії повинна бути інтернаціональною. Але пропагований інтернаціоналізм насправді виявився націоналізмом, ігнорувалася сама суть національного питання». Його ігнорування за ситуації дійсної нерівноправності «ненімецьких народів було ... грубою помилкою»²⁴.

Розкриваючи ставлення російської дипломатії на початку ХХ ст. до чеського питання, Ю. Поп дійшов висновку, що «уряд Росії, хоча і уважно спостерігав за розвитком внутрішньої ситуації в Австро-Угорщині ... був далекий від думки підтримати національні рухи пригнічених народів». У той час Росія не бажала розпаду Дунайської монархії, «розуміючи, що це викличе ускладнення і небажане для них перекроювання Центральної Європи»²⁵.

Докладно досліджено сприйняття слов'янського і, зокрема, чеського, питання російськими публіцистами кінця ХІХ – початку ХХ ст. На думку науковця, «Численні публікації свідчать, що через призму робітничого питання кореспонденти та аналітики підходили до більшості національних проблем багатонаціональної імперії, насамперед до слов'янського питання. Аналіз поглядів, представлених у статтях, дозволяє визнати, що, незважаючи на різноманітність висновків, російські оглядачі однозначно оцінювали всю гостроту національного питання в Австрії, яке згубно впливало на розвиток багатонаціонального робітничого і соціалістичного рухів»²⁶. Ю. Поп вказує, що більшість авторів розглядала слов'янську проблему у двох аспектах – з точки зору слов'янських народів монархії Габсбургів та з позиції інтересів Росії²⁷. Дослідник стверджує, що «російські публіцисти комплекс національних проблем в монархії Габсбургів бачили глибше і точніше, ніж їх австрійські колеги. Головне полягало в тому, що вони дивилися на багатонаціональну державу очима зовнішнього спостерігача, який непідвладний тиску однієї зі сторін у внутрішньо-політичному протистоянні в Австрії. Вони були майже однастайні в тому, що порятунок багатонаціональної імперії у глибоких соціальних, економічних та політичних реформах, хоча не бачили сил, які здатні були розробити і здійснити національно-державні реформи»²⁸.

Національні програми австромарксистів, зокрема, з чеських земель, висвітлено в статті Ю. Попа у співавторстві з О. Кравчуком²⁹. За висновком авторів, «історія засвідчила лише часткову життєздатність національних концепцій австромарксизму. За часів монархії Габсбургів у Ціслейтанії вони були здійснені лише в питанні загального виборчого права, а в повоєнній Австрії – в питанні демократизації та федеративного устрою країни». Країни Центрально-Східної Європи, в яких були реалізовані деякі елементи австромарксизму (національно-культурна автономія) – ЧСР, Югославія, частково Польща не уникли національних проблем і розпаду, правда, за вирішальною «допомогою» зовнішніх чинників. І Т.І. Масарик, і Е. Бенеш (ЧСР), і Ю. Пілсудський (Польща), і король Олександр (Югославія), як і лідери довоєнної Австрії, не використали державно-правову складову австромарксизму (положення про територіальну автономію, етнічний федералізм). Таким чином, політики новостворених держав Центральної Європи повторили помилки національної політики Австрії. В цьому розумінні національні концепції австромарксистів дійсно стали втраченим шансом національно-політичної стабільності Центральної Європи»³⁰.

В іншій статті, ці ж автори з'ясували політичні погляди одного з лідерів чеських соціал-демократів Б. Шмерала напередодні

Першої світової війни. Відзначено, що врешті «ставка на Австро-Угорщину не виправдалась». Причини полягали у двох принципових помилках: «По перше, вона рахувалась тільки з еволюційним розвитком даних відносин, не враховувала можливість виникнення світової війни та революції, що створюють зовсім нову ситуацію, в якій передвоєнні плани ... безнадійно застаріють. По друге, вона виходила із передумови, що Австро-Угорщину можна еволюційним шляхом реформувати, перетворити в демократичну ... рівноправну для всіх народів державу. Але це була ілюзія. Характер і політика правлячої еліти Габсбурзької монархії, їх станові інтереси, глибина національних суперечностей, загарбницькі амбіції як Австро-Угорщини, так і її могутнього союзника Німеччини виключали можливість, що в Центральній Європі виникне демократичне, федеративне об'єднання націй»³¹.

Низку статей Ю. Поп присвятив аналізу чеської політичної програми у 1914-1918 рр. та процесу включення до неї словацького питання³². Аналізуючи чеську програму, Ю. Поп погоджується з думкою істориків Чехо-Словацьчини про причини успішності концепції державно-історичного права порівняно з австромарксизмом. Автор наголошує, що «чеське державне історичне право включало в себе вимогу утворення чеської держави і тому змогло стати основою при формуванні програмних цілей, які відповідали тенденціям історичного розвитку – розпаду Австро-Угорщини і виникнення національних держав. Натомість, австромарксизм і зв'язані з ним документи Чехо-Слов'янської соціал-демократичної робітничої партії не рахувались з утворенням незалежної чехо-словацької держави, а вимагали реформи існуючого, тобто Австро-Угорщини. І тому Чехо-Слов'янська соціал-демократична партія виявилась нездатною розробити самостійну програму, виставити свою альтернативу політичної і соціальної реконструкції Центральної Європи і взяла програму, яка була розроблена на ґрунті буржуазної політики»³³.

Науковець докладно проаналізував включення до чеської програми словацького питання. Вчений зауважив, торкаючись позиції Т.Г. Масарика у цій справі, що він «поміщав ідею чехословацької єдності у більш широкий геополітичний історичний контекст», розглядав її як своєрідний крок на шляху до ідеалу слов'янської єдності»³⁴.

В історичному доробку Юрія Івановича також представлена стаття про вивчення у 50-70-х рр. ХХ ст. істориками Чехословацьчини ідеї слов'янської єдності, що її поширювали діячі національного відродження слов'янських народів у ХІХ – початку ХХ ст.³⁵. Вчений дійшов висновку, що чехословацькі історики прагнули всебічно проаналізувати погляди відомих громадсько-політичних і культурних діячів стосовно ідей слов'янської єдності. Історія свідчить, відзначив автор, що «не було єдиної, об'єднуючої ідеї, яка б відповідала національним амбіціям і прагматичним потребам росіян, чехів, словаків, сербів, болгар, поляків, українців, словінців, білорусів, хорватів. Її не могло бути – в силу різних висхідних умов, потужного культурного і політичного впливу Заходу на слов'янські народи, жорстких внутрішніх протиріч і міжетнічних конфліктів. Але феномен пан-

славізму – всеслов'янства, в якій би формі він не був виражений, відноситься до яскравих геополітичних і культурних цінностей, які належать історії всіх слов'янських народів»³⁶.

Аналізуючи чесько-російські та словацько-російські зв'язки у XIX – початку XX ст. в працях чехословацьких науковців у 1950-1973 рр., Ю. Поп дійшов висновку, «що історики ЧСФР часто зверталися до вивчення взаємин між чехами і словаками з одного боку, та росіянами і українцями з іншого. Як правило, ці взаємозв'язки розглядалися в контексті слов'янської ідеї – єднання слов'янських народів в боротьбі за національну незалежність»³⁷.

Отже, Ю. Поп аналітично підходить до суперечливих і складних питань чеської історії початку XX ст. Важливий внесок вченого у дослідження чеських земель кінця XIX – першої половини XX ст. слугуватиме подальшому розвитку богемістичних студій.

Примітки:

1. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI – поч. XX ст.) : підручник / Ю.І. Поп. – К. : ВЦ «Академія», 2012. – 376 с.
2. Калитко С. Вивчення історії Чехії в Україні / С. Калитко, О. Кравчук // Зінько Ю.А., Каалитко С.А., Кравчук О.М., Поп І.І. Нариси історії Чехії : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. – С. 348.
3. Неприцький О. Из Закарпаття на Поділля з хистом і душею / О. Неприцький // Матеріали XXIII Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення». (До 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). – Вінниця, 2011. – С. 278-280.
4. Поп Юрій // Енциклопедія Подкарпатской Руси. – Ужгород : ПП «Повч Р.М.», 2006. – С. 300.
5. Рабенчук О. Поп Юрій Іванович / О. Рабенчук // Українські історичні XX століття : бібліографічний довідник. – К., 2006. – Вип. 2, частина 3. – С. 195. – (Серія «Українські історичні»).
6. Бібліографічний покажчик друкованих праць співробітників Вінницького державного педагогічного інституту ім. М. Островського. – Вінниця, 1991. – С. 67-69; Бібліографічний покажчик наукових праць викладачів Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського (2002-2006 рр.). – Вінниця, 2009. – Вип. 5. – Частина 2. – С. 67-69; Бібліографічний покажчик наукових праць викладачів Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського (2007-2011 рр.). – Вінниця, 2013. – Вип. 6. – Частина 2. – С. 54-55.
7. Лановчук О. «Силою студента не візьмеш!» / О. Лановчук // Студентська територія. – 2007. – № 7 (9). – Листопад. – С. 2.
8. Поп Юрій // Поп І. Енциклопедія Подкарпатской Руси... – С. 300.
9. Поп Ю.И. Й.В. Фрич во взаимосвязях с польскими революционерами / Ю.И. Поп // Революционно-демократическое движение в странах Восточной Европы второй половины XIX в. и его роль в развитии интернациональных связей : тез. докл. и сообщ. resp. науч. симпоз. Львов, 30 окт. – 2 нояб. 1985 г. – Львов, 1985. – С. 134-136.
10. Поп Ю.И. Чешское буржуазно-либеральное движение в конце XIX – начале XX в. / Ю.И. Поп // Узловые вопросы советского славяноведения : тез. докл. и сообщ. IX Всесоюз. науч. конф. историков-славистов. 21-23 сент. 1982 г. – Ужгород, 1982. – С. 190-192.

11. Поп Ю.И. Великая Октябрьская социалистическая революция на страницах чехословацких исторических журналов (1950-1975 гг.) / Ю.И. Поп // Тез. докл. и сообщ. Всесоюз. науч.-практ. конф. по пробл. «Великая Октябрьская социалистическая революция и освещение ее всемирно-исторического значения в преподавании общественных наук и исторических дисциплин в высшей педагогической школе. (Москва, 13-15 сент. 1977 г.)». – М., 1977. – С. 64-66.
12. Поп Ю.И. Борьба марксизма против оппортунизма в чешском рабочем движении 70-80-х годов XIX века / Ю.И. Поп // Советское славяноведение. – 1989. – № 5. – С. 35-46.
13. Поп Ю.І. Ідейний розвиток чеського робітничого руху в роки Першої світової війни / Ю.І. Поп. – Вінниця : Центр нових інформаційних технологій Вінницького державного медичного університету, 1996. – 95 с.; Поп Ю.І. Чеський робітничий і соціалістичний рух в 90-х роках XIX століття / Ю.І. Поп. – Вінниця : Центр нових інформаційних технологій Вінницького державного медичного університету, 1996. – 92 с. Поп Ю.І. Чеський робітничий рух на початку XX ст. (1900-1914 роки). / Ю.І. Поп – Вінниця : «Альянс-СВ», 1996. – 102 с.
14. Поп Ю.І. Чеський робітничий і соціалістичний рух в 90-х роках XIX століття... – С. 12, 14.
15. Поп Ю.І. Чеський робітничий рух на початку XX ст. ... – С. 1.
16. Поп Ю.І. Там само... – С. 13.
17. Поп Ю.І. Там само... – С. 13, 19-23, 25-30, 53.
18. Поп Ю.І. Там само... – С. 24-25, 43.
19. Поп Ю.І. Ідейний розвиток чеського робітничого руху в роки Першої світової війни... – С. 19.
20. Поп Ю.І. Там само... – С. 60.
21. Поп Ю.І. Там само... – С. 75, 87.
22. Поп Ю.І. Ідейний розвиток чеського робітничого руху в кінці XIX – на початку XX ст. (1890-1918) : автореф. дис. ... д. і. н. / Ю.І. Поп ; Чернівецький держ. ун-т, 1996. – 44 с.
23. Поп Ю.І. Ідейний розвиток чеського робітничого руху в кінці XIX – на початку XX ст.: зарубіжна історіографія / Ю.І. Поп // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. пр. – Вінниця, 2001. – Вип. 3. – С. 194-198. – С. 194.
24. Поп Ю.І. Деякі аспекти ідейного розвитку робітничого руху чеських земель в 90-х роках XIX ст. / Ю.І. Поп // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2002. – Т. 8 (10). – С. 452-461. – С. 459.
25. Поп Ю.І. Російська дипломатія і чеське питання в кінці XIX – на початку XX ст. / Ю.І. Поп // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. праць. – Вінниця, 1999. – Вип. 1. – С. 54.
26. Поп Ю.І. Питання австрійського робітничого та соціалістичного руху в кінці XIX – на початку XX ст. на сторінках російських періодичних видань / Ю.І. Поп // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. праць. – Вінниця, 2004. – Вип. 7. – С. 212.
27. Поп Ю.І. Слов'янське питання в політиці Австро-Угорщини в останній третині XIX – на початку XX ст. на сторінках російських періодичних видань «Вестник Европы», «Русская мысль» та «Русское богатство» / Ю.І. Поп // Історична наука: проблеми розвитку. Секція «Всесвітня

- історія» : матеріали Міжнародної наукової конференції (17-18 травня 2002 р.). – Луганськ, 2002. – С. 112.
28. Поп Ю.І. Національні проблеми Австро-Угорщини кінця XIX – початку XX ст. в російській публіцистиці / Ю.І. Поп // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. праць. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 205-212.
 29. Поп Ю.І. Національні програми австромарксистів у 1899-1938 рр.: втрачений шанс Центральної Європи? / Ю.І. Поп, О.М. Кравчук // Київська старовина. – 2007. – № 5. – С. 78-92.
 30. Там само... – С. 92.
 31. Поп Ю.І. Чеське питання у поглядах Б. Шмерала напередодні Першої світової війни / Ю.І. Поп, О.М. Кравчук // Народи світу і Велика війна 1914-1918 рр. : матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3-4 квітня 2015 р. – Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – С. 35.
 32. Поп Ю.І. Перша світова війна і чеська політична програма / Ю.І. Поп // Перша світова війна і слов'янські народи : матеріали міжнародної наукової конференції 14-15 травня 1998 р. – К., 1998. – С. 201-206; Поп Ю.І. Словацьке питання в чеській політичній програмі в роки Першої світової війни / Ю.І. Поп, І.В. Мазило // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Історія. – Вип. 3. – Тернопіль, 2003. – С. 138-142; Поп Ю. Словацьке питання в чеській політичній програмі в роки Першої світової війни / Ю.І. Поп // Університет. – К., 2005. – № 6. – С. 25-39.
 33. Поп Ю.І. Перша світова війна і чеська політична програма ... – С. 205-206.
 34. Поп Ю. Словацьке питання в чеській політичній програмі в роки Першої світової війни... – С. 25-39.
 35. Поп Ю. Чехословацькі історики про ідею слов'янської єдності чеських і словацьких діячів національного відродження та політиків XIX – початку XX ст. / Ю.І. Поп // Науковий вісник Чернівецького ун-ту «Історія, Політичні науки, Міжнародні відносини». – Чернівці : Рута, 2002. – Вип. 123-124. – С. 47-56.
 36. Там само... – С. 55.
 37. Поп Ю.І. Чесько-російські та словацько-російські зв'язки XIX – початку XX століття на сторінках чехословацьких історичних журналів (1950-1973 рр.) / Ю.І. Поп // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки. – Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2001. – Т. 6 (8). – С. 184-190. – С. 190.

**Olexandr Kravchuk,
Artem Mykhailov**

**YU. I. POP SUCH A RESEARCHER OF PROBLEMS OF HISTORY
OF CZECH LANDS IN THE BEGINNING OF XXTH CENTURY**

The article presents the works of Yu. I. Pop in which he analyzes development of the Czech labor movement and Czech Social-Democratic Party on the background of the political processes in Austria-Hungary of the late XIX – early XX century, as well as focuses on the problems of the Czech 1914-1918 political program, Czech historiography and the idea of Slavic unity.

Key words: *Ukrainian bohemianism, Yu.I. Pop, labor movement in Austria-Hungary, Czech Social-Democracy, national question.*

**Александр Кравчук,
Артем Михайлов**

**Ю.И. ПОП КАК ИССЛЕДОВАТЕЛЬ ПРОБЛЕМ ИСТОРИИ
ЧЕШСКИХ ЗЕМЕЛЬ НАЧАЛА XX ВЕКА**

В статье рассмотрены работы Ю.И. Попа, в которых проанализировано развитие чешского рабочего движения, чешской социал-демократической партии на фоне политических процессов в Австро-Венгрии в конце XIX – начале XX вв., а также с проблемой чешской политической программы 1914-1918 гг., чешской историографии идеи славянского единства.

Ключевые слова: украинская богемистика, Ю.И. Поп, рабочее движение в Австро-Венгрии, чешская социал-демократия, национальный вопрос.

Отримано: 8.09.2017.

УДК 94:796.011.1(477.87)«1918/1938»

Peter Bučka
(Žilina, Slovenská Republika)

**TELOVÝHOVA NA PODKARPATSKEJ RUSI V OBDOBÍ PRVEJ
ČESKOSLOVENSKEJ REPUBLIKY**

У статті проаналізовано динамічний розвиток фізкультурного виховання на Закарпатті у період Першої Чехословацької республіки. Розкрито історичні передумови функціонування та простежено діяльність фізкультурних спілок Сокіл, Католицький Орел, Союз робітничих фізкультурних товариств, Макабі.

Ключові слова: фізкультурні товариства, з'їзд, Чехословаччина, Підкарпатська Русь, Сокіл, Католицький Орел.

Napriek tomu, že Česko, Slovensko a Podkarpadská Rus (poz. autora – dobovo Uhorská Rus) boli ešte pred vznikom Československa súčasťou jedného štátneho útvaru. Mali svoje osobitosti, ktoré sa premietli aj v oblasti spoločenského vývoja. Podľa ústavy prijatej vo februári roku 1861 (poz. autora – jej úplnejšia podoba vznikla v decembri 1867) došlo k prijatiu spolkového zákona, ktorý rozvíjal a spresnil niektoré všeobecné ústavné zásady¹. V Uhorsku po rakúsko – uhorskom vyrovnaní platil zákon ministerstva vnútra z 2. mája 1875 č. 1508/1875 B.M., ktorý bol spolu s občianskym zákonníkom implementovaný do nového práva platného na území Slovenska a Podkarparskej Rusi. Ekonomický a spoločenský život v Uhorsku sa po uzákonení dualizmu v roku 1867 začal čoraz viac odlišovať od rakúskych pomerov. Uhorskí politici začali presadzovať ideu budovania štátu na princípe jednotného politického národa (princíp jeden štát – jeden národ – jeden jazyk), ktorá bola zakotvená aj v národnostnom zákone z roku 1868. Diskriminácia nemaďarov našla svoj výraz aj pri uplatňovaní vrchnostenského práva nad spolkami. Základným predpisom sa stalo spomínané nariadenie ministerstva vnútra č. 1508/1875, ktoré odrážalo celkovú spoločensko-politickú nerovnosť systému etnickou a sociálnou diskrimináciou². V praxi to zna-